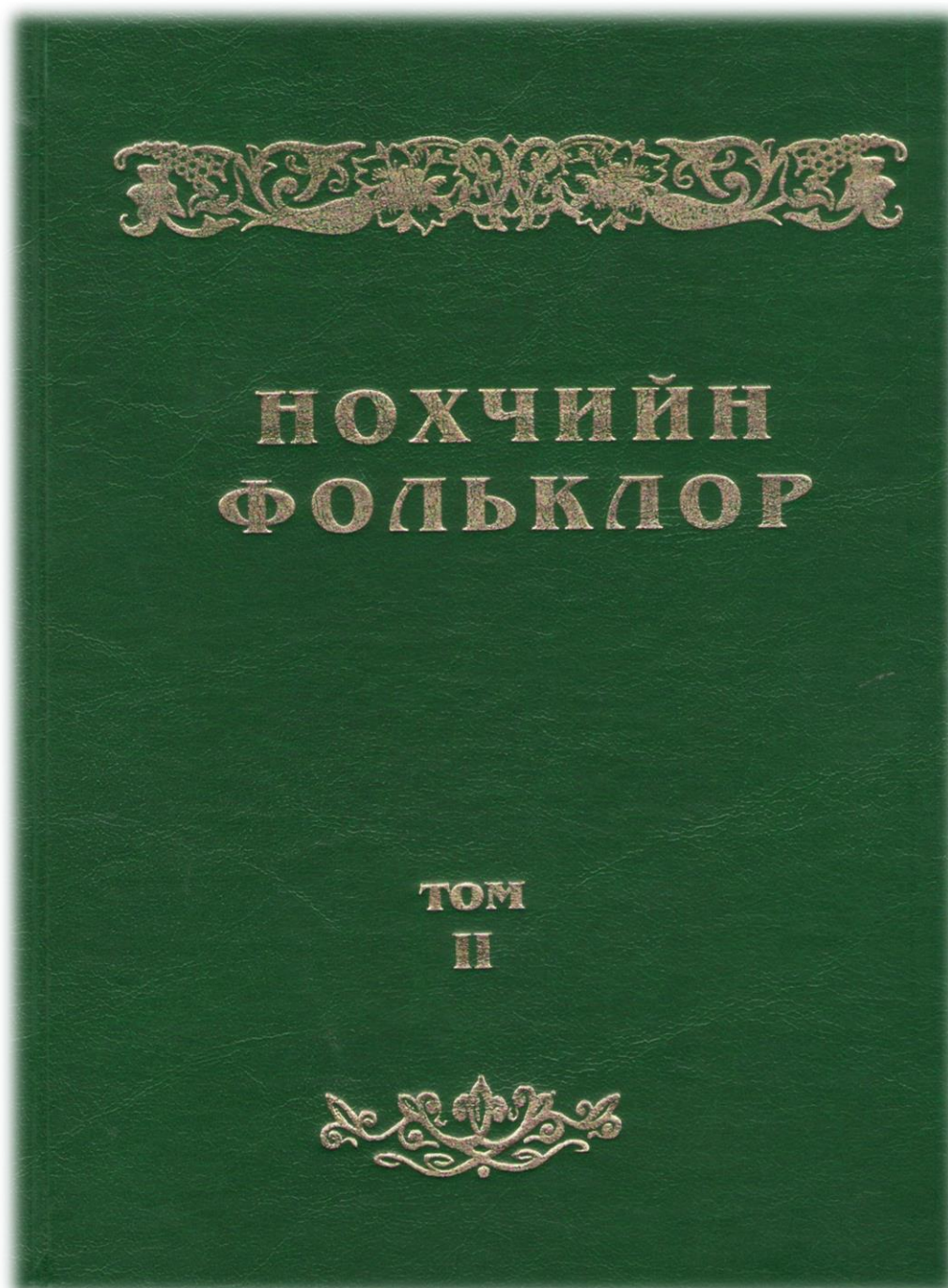

Муниципальни бюджетни школар хьалхара дешаран учреждени
«ХЪАЛХА-МАРТАНАН БЕРИЙН БЕШ №3 «ИМАН»

Хьехаран сахьтан конспект:
«Нохчийн фольклор. Фольклоран жанр Илли»

Хьалха- Марта-2022 ш.

1 алашо:

Халкъан барта кхоллараллех долчу хаарийн юкъара маъна дар;
иллийн жанрах болу кхетам шорбар;
берийн дегнашкахь патриотически ойла, халкъан иллешка безам кхиор.

Гайтаман г1ирс: Нохчийн фольклоран жанраш, вота, кехат пондар, дечиг пондар.

Хъехаран кепаш: карладаккхар, хъехархочун дош, 1аматан хаттаршна жьопаш далар; кластер вовшахтасар.

Методаш: практически, гайтаме, мультимедийни.

1.Маршалла хаттар

Марша дог1ийла шу, бераш! Делан пурбанца вай д1адолор ду рог1ера хъехаран сахьт. Вайх Дала бина кьинхетам бу, тахана эвххъаза, дуьззина шен ненан маттах дош ала йиш хилар. И хестош долчу дешнашца хьайн ненах, ненан маттах, Даймахках довха дош ала йиш хилар.

2. Карладаккхар

-Бераш, дагадайта, фольклор бохург х1ун ду?
(Берийн жьопш)

-Бераш, шун муьлха фолклоран жанраш йойза?
(Берийн жьопш)

3. Дешаре шовкъкхоллар

Ницкъ хиларх хуьлуш вац яьхь йолу дика к1ант,
Хилланах хуьлуш вац тешаме дика к1ант,
Тешамо, г1иллакхо, собаро веш ву-кха,
Оьздалло, хьекъало, стогалло веш ву-кха,
Г1иллакхах вуьззина яхь йолу дика к1ант⁴, –
боху или т1ехь халкъо.

4. Тема билгалаккхар

Бераш, вай тахана муьха фоклоран жанр евзийтар ю аьлла хета шуна?
(Берийн жьопш)

Нийса боху, и муха хиар шуна?
(Берийн жьопш)

5. Керла тема хъехар

Къоман хьалха хилла долу дерриг а дахар билгалдолу фольклорехь. Халкъан лаамаш, сатийсамаш, цуьнан г1айг1анаш, баланаш, хазахетарш, халахетарш, цо лайна вон а, дика а, халкъан кхетам, ойла - и дерриг а фольклорехь ду. Нохчийн фольклорехь дуккха а жанрашкахь йолу произведенеш ю.

Вай 1амийна туьйранаш, кицанаш, х1етал-металш нохчийн халкъан барта кхоллараллина юкъадог1уш ду.

Ткъа тахана вай 1амийр ду нохчийн барта кхоллараллин керла жанр - иллеш.

Иллеш кхолладелла герггарчу хьесапехь кхо б1е шо сов хьалха. Нохчийн иллеш к1орггера чулацам, йоккха исбаьхьалла йолуш ду. Шен иллешкахь халкъо ч1аг1до Даймохк безар, иза 1алашбар, кхечу къаьмнашца доттаг1алла хилар. Къонахалла, майралла, оздангалла, адамийн сий лардар кхайкхадолу иллешкахь. Иллеш т1ехь дубьйцург цхьадерг исторехь хилла бакъдерг ду, важадерг - халкъо ша кхоьллина.

Мехкан, къоман сий лардеш, халкъана хьалхабевлла хилла нах бу иллийн турпалхой. Шен дик- чу к1ентийн хьуьнарш хастаме деш дийца лаарна, уьш т1екхуьчу т1аьхьенга д1ахайта 1алашо йолуш кхуллуш хилла халкъо и иллеш. Царна т1ехь бубьйцурш халкъан тоьлла к1ентий, халкъан турпалхой .Илли д1а олу дечиг пондар т1аьхьар, божарша.

6. Керла тема кхин д1а а хъехар

-Ткъа х1инца берш, вай ладуг1ар ду Шарпудди Исмаиловс д1аолучу — «Къонаха» ц1е йолчу иллиг

Мичхьа ду хьан Ницкъ кураллий - ас аьрзоне хаьттира,
Шен Ницкъ болу ши т1ам тоьхна - Аьрзо хьала г1аьттира.
Бертахь Добзал, Маьрша Даймохк - беца Къонахчуьн ши т1ам.
Бийца Мохккий Могтий бацахь - Адамех ца Олу Къам.

Къонахчуьн Дарж Оза Терза - х1инца а данза ду бах,
Дуьне Цуьнца Дуста Г1ортах - Сов хир бу Къонахчуьн Мах.
Вага Къонах Оьшуш Хилахь - Молха Санна Вагалахь.
Де кхолодеш Буйса яг1ахь - Хаьштигах Хьо Къагалахь.

Къонах воцуш ваха атта - хилла Массо Заманыхь.
Атта дацарх Къонах Хилий - Тахна Ваха 1амалахь.
Къонахашна Зама йоцуш - хилла а яц Заманаш,
Замане ца ловзавойтуш - Зама Ловзо 1амалахь.

Шен Вешина Воша воцчух - Хьуна хир вац Доттаг1а,
Хьайца хало Екьна вацахь - Теший Дог Ма Дастахьа!
Шен Дена во1 ца хиллачух - К1ант хир ма вац Махкана.
К1илло стагах Кьонах хилац - юкьах герзаш дехкарах

Даржех Уггара Лакхар чарах - Ду Хьуна К1ант Кьонаха.
Цу Дарже Хьо Кхаьчна вацахь - Лахал Хьаже гонаха.
Уггар Лакхар Кьонах Дош Ду - Вай Ц1ер Дешций легарехь.
Сийлаллий Таж Нана Ц1е Ю - Маьлхан Нуьрехь Кьегарехь.

Массо Ирсен Волчу хенахь - Ирсе Хила 1амалахь,
К1ад а Ца луш хало Лар а - Ду Кьонахчуьн Амалех.
Вай-м Дуьненчу Сакьера а - Тойнехь 1ен Ца Даьхкини,
Дуьне Хазда Кхана Делчи - Сий Дайта Вай Даь1ахкийн.

7.Сада1аран минот

(Могшалла 1алашйаран техноллоги)

-Бераш, нохчийн кьоман кьонахи бевзий шуна?

(Берийн жопш)

8.Бераш, кхи д1а болх вай д1а хьурбу кхолларан пхьолачохь.

-Дечиг пондар

(Мультимедийни техноллоги)

-Хьа дуьйцар ду дечиг пондарх лаьцна?

(Берийн жопш)

-Кехат пондар

(Мультимедийни техноллоги)

-Хьа дуьйцар ду дечиг пондарх лаьцна?

(Берийн жопш)

-Вота

(Мультимедийни техноллоги)

-Хьа дуьйцар ду вотанах лаьцна?

(Берийн жопш)

- кхочуш яр

(Дешархойн ойлаяран чолхе барам кхиаран технологи)

-Бераш, аш х1инца кластер вовших тосуш кхолларан болх бан беа.

Вайна хууш ду, Кластер – ингалсан маттахь курс, кемсийн хорханаш, гулдалар бохург ду. Х1уманаш, цуьнан билгалонаш тайп-тайпана юкьаметтигаш гойтуш.

1.Ам цул хьалха шу декьадала деза шина тобане.

2.Шайн табанашна це а тиллина, хьалхара стаг векал вича ба1х1а хир ду аш.

-Мехкарийн тоба: барта кхоллараллин жанрашна кластер х1оттае.

-Кьонахийн тоба: кьонахчуьн амал билгалйоккхуш кластер х1оттае.

-Тобарий хьалхарчу наха (бераш) дуьйцу шайн кластеран амалш

9. Рефлекси

-Чакхьяха предложенеш:

суна тахана хьехаран сахьтехь хии...

10. Жам1 дар

-Муьлха илии девзи вайна тахана?

(Берийн жопш)

-Муха хила веза кьонах?

(Берийн жопш)

-Тахан лера хьехаран сахьт дерзош вай гойтар ду, озда йо1ан а, майра кьонахчуьн а, нохчийн хелхар.

